

PEREGRY NACJE MIĘDZY KULTUROWE

KSIEGA JUBILEUSZOWA
DEDYKOWANA
PROF. TADEUSZOWI
PALECZNEMU

PEREGRYNACJE
MIĘDZYKULTUROWE

PEREGRYNACJE MIĘDZYKULTUROWE

Pod redakcją

Magdaleny Banaszkiewicz,
Moniki Banaś,
Franciszka Czecha,
Anny Dudy i Karoliny Golemo

WYDAWNICTWO
KSIĘGARNIA
AKADEMICKA

Kraków 2025

Magdalena Banaszkiewicz

Uniwersytet Jagielloński, Kraków

 <https://orcid.org/0000-0002-4020-6308>

 m.banaszkiewicz@uj.edu.pl

Monika Banaś

Uniwersytet Jagielloński, Kraków

 <https://orcid.org/0000-0002-6542-4053>

 monika.banas@uj.edu.pl

Franciszek Czech

Uniwersytet Jagielloński, Kraków

 <https://orcid.org/0000-0001-9499-4007>

 franciszek.czech@uj.edu.pl

Anna Duda

Uniwersytet Jagielloński, Kraków

 <https://orcid.org/0000-0002-9902-7929>

 ania.duda@uj.edu.pl

Karolina Golemo

Uniwersytet Jagielloński, Kraków

 <https://orcid.org/0000-0001-5728-9587>

 karolina.golemo@uj.edu.pl

© Copyright by Wydział Studiów Międzynarodowych i Politycznych UJ,
individual authors and Księgarnia Akademicka, 2025

Recenzent

dr hab. Urszula Kusio prof. UMCS

Opracowanie redakcyjne

Agnieszka Sabak

Projekt okładki

Marta Jaszczyk

ISBN 978-83-8368-299-0 (druk)

ISBN 978-83-8368-300-3 (PDF)

<https://doi.org/10.12797/9788383683003>

Na okładce wykorzystano projekt Profesora Tadeusza Palecznego, fot. dr Anna Duda

Publikacja dofinansowana przez Wydział Studiów Międzynarodowych i Politycznych
Uniwersytetu Jagiellońskiego

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków

tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43

e-mail: publishing@akademicka.pl

<https://akademicka.pl>

Spis treści

OD PRZYJACIÓŁ, UCZNIÓW I WSPÓŁPRACOWNIKÓW	9
---	---

I. EKSPLORACJE KONCEPCYJNE

ANDRZEJ PORĘBSKI

Z SOCJOLOGIĄ NA TY... CZYLI JAK KRÓLOWA NAUK POTRAFI WIĄZAĆ LUDZKIE ŻYCIORYSY	15
--	----

LESZEK KORPOROWICZ

ANIMOWANIE TEORII.....	23
------------------------	----

BOGDAN SZLACHTA

KILKA UWAG HISTORYKA MYŚLI POLITYCZNEJ O POTRZEBIE BADANIA NAPIĘĆ MIĘDZY TYM, CO UNIWERSALNE, I TYM, CO PARTYKULARNE (TAKŻE NARODOWE).....	37
--	----

SYLWIA JASKUŁA-KORPOROWICZ

EWOLUCJA RELACJI MIĘDZYKULTUROWYCH W ERZE TRANSFORMACJI TECHNOLOGICZNYCH.....	47
--	----

KINGA ORZEŁ-DEREŃ

PEDAGOGIKA DIALOGU JAKO ODPOWIEDŹ NA WYZWANIA WSPÓŁCZESNYCH RELACJI MIĘDZYKULTUROWYCH.....	71
---	----

MONIKA BANAŚ

O EMPATII W NAUCE WEDŁUG ANNY KINGSFORD	89
---	----

II. KU WIELOKULTUROWOŚCI

KATARZYNA WARMIŃSKA

TATARZY POLSCY – PAMIĘĆ, PRZESZŁOŚĆ I ETNICZNOŚĆ.....	103
---	-----

MAŁGORZATA KOŁACZEK, JOANNA TALEWICZ

ALE STRACH, KTÓRY BYŁ W TOBIE, PRZEPŁYWA DO DZIECI Z MLEKIEM MATKI – MILCZENIE I MIĘDZYPOKOŁENIOWA TRAUMA ROMÓW I SINTI	121
--	-----

MAJA PRADELLE

- OBRAZ KULTURY I PROJEKT ASYMILACJI RDZENNEJ LUDNOŚCI CHILE
 ZAPREZENTOWANE PRZEZ IGNACEGO DOMEYKĘ W KSIĄŻCE
 PT. *ARAUKANIA I JEJ MIESZKAŃCY*149

WAWRZYNIEC KONARSKI

- POLAK O CELTACH, CZYLI UWAGI WŁASNE O DEMITOLOGIZACJI
 WYBRANYCH CECH WIZERUNKOWYCH IRLANDII I IRLANDCZYKÓW161

FRANCISZEK CZECH

- RASA, ETNICZNOŚĆ I RELIGIA W FILIPIŃSKIM PROCESIE NARODOWO-
 TWÓRCZYM179

III. PODRÓŻE PO TEKSTACH KULTURY**BARBARA WEŻGOWIEC**

- MIĘDZY MAPĄ I WYOBRAŹNIĄ – ANALIZA PORÓWNAWCZA ATLASU LĄDÓW
 NIEBYŁYCH EDWARDA BROOKE’A – HITCHINGA I ATLASU WYSP
 ODLEGŁYCH JUDITH SCHALANSKY 201

EWA BUJWID-KUREK

- KULTURA NARODOWA DETONATOREM NIENAWIŚCI? PRZEMYSŁENIA
 INSPIROWANE LEKTURĄ ESEJÓW IVANA ČOLOVICIA 217

ELŻBIETA BINCZYCKA-GACEK

- STILL AIN’T NO BLACK IN THE UNION JACK? – AFRO-BRYTYJSKOŚĆ
 W TWÓRCZOŚCI CZARNYCH AUTORÓW Z WIELKIEJ BRYTANII
 NA PRZYKŁADZIE DOTTIE ABDULRAZAKA GURNAHA233

JAKUB KOŚCIÓŁEK

- ŻOŁNIERZE NA NIE SWOJEJ WOJNIE. LOSY AFRYKAŃSKICH UCZESTNIKÓW
 WOJEN ŚWIATOWYCH WE FRANCJI I ICH OBRAZ W FILMIE *CAMP DE
 THIAROYE* 247

PIOTR KLETOWSKI

- CZY KILLER MOŻE BYĆ BUDDĄ? ANALIZA RELIGIJNYCH INSPIRACJI
 KINA HONGKOŃSKIEGO NA PRZYKŁADZIE FILMU *PŁATNY MORDERCA
 JOHNA WOO* 265

JADWIGA ROMANOWSKA

- TRANSKULTUROWE MOMENTY W PRAKTYCE TAŃCA FLAMENCO 281

IV. MIEJSCA PODRÓŻY**MAGDALENA BANASZKIEWICZ**

PODRÓŻ NIEOSWOJONA..... 293

ELŻBIETA WIĄCEK

RZYM – PODRÓŻ SŁUŻBOWA 303

ADAM ŻALIŃSKI

CZKAŁEM NA ZIMĘ. WŚRÓD POLAKÓW W KAZACHSTANIE..... 315

KAROLINA GOLEMO

LIZBONA. MIASTO MIĘDZYKULTUROWYCH PRZEPŁYWÓW..... 335

ANNA DUDAYELLOWSTONE DUTTON RANCH W MRĄGOWIE. W OCZEKIWANIU
NA KOLEJNY SEZON 351**BOŻENA PĘKAŁA**

TAJEMNICE LIBERTY ISLAND. ROZMOWY Z WOLNOŚCIĄ 361

V. TERRA INCOGNITA**RENATA HOŁDA**KTO STRASZY W CHICAGO? O DUCHACH I KLASYCZNYCH LEGENDACH
MIEJSKICH..... 373**PAWEŁ PLICHTA**„STULTORUM PLENA SUNT OMNIA” – STULTITIA SICUT CULTURAE
HEREDITATEM 391**JAROSŁAW ROKICKI**MIMETYCZNA REINTERPRETACJA KATASTROFY SMOLEŃSKIEJ –
REFLEKSJE METODOLOGICZNE 417**KAROLINA KOSYNA**

TOŻSAMOŚĆ WIRTUALNA A RELACJE MIĘDZYKULTUROWE..... 443

NATALIA OŻEGALSKA-ŁUKASIKSZTUCZNA INTELIGENCJA NA KULTUROWYM ROZDROŻU. W POSZUKIWANIU
RÓWNOWAGI MIĘDZY INNOWACJĄ A SPRAWIEDLIWOŚCIĄ
ALGORYTMICZNĄ 455

BIOGRAMY 471

OD PRZYJACIÓŁ, UCZNIÓW I WSPÓŁPRACOWNIKÓW

W sierpniu 2025 roku swoje siedemdziesiąte urodziny świętował Profesor Tadeusz Paleczny. Okrągła rocznica urodzin to dobry czas nie tylko na życzenia, ale też na podziękowania. Jest o nie tym łatwiej, że Profesor dał nam się poznać jako osoba życzliwa, pomocna, nieszablonowa, kreatywna oraz inspirująca dzięki swoim wielu (nie tylko akademickim) talentom. Cechy te, w połączeniu z otwartością na innych i wrodzoną towarzyskością, przyczyniły się do wytworzenia w jego akademickim otoczeniu atmosfery sprzyjającej swobodnemu rozwojowi.

We wstępie do jednej ze swoich licznych monografii Tadeusz Paleczny stwierdził:

Problematyka tej książki jest jak współczesna kultura, wielowątkowa, wielowymiarowa, płynna, subiektywna, wieloznaczna. Jednak moją intencją nie jest zaofiarowanie produktu wedle zasady „dla każdego coś miłego”, lecz raczej dostarczenie inspiracji do poszukiwania prawdy o samych sobie¹.

To dążenie do uchwycenia choćby drobnej cząstki prawdy o ludziach zanurzonych w nieustannie zmieniającej się, pełnej sprzeczności i niejednoznacznej kulturze dzisiejszego świata można uznać za motyw przewodni intelektualnych przedsięwzięć Profesora. Po studiach w Instytucie Socjologii ukończonych w 1981 roku rozpoczął on – jeszcze w okresie karnawału „Solidarności” – pracę w Instytucie Badań Polonijnych Uniwersytetu Jagiellońskiego, gdzie pod opieką prof. Hieronima Kubiaka przygotował obronioną w 1987 roku dysertację doktorską pt. *Ewolucja ideologii i przemiany tożsamości narodowej Polonii w Stanach Zjednoczonych: 1870–1970*. Zatem problematykę tożsamości – sprawdzającą się do pytania, jak rozumiemy to, kim jesteśmy, na tle większych

¹ T. Paleczny, *Interpersonalne stosunki międzykulturowe*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2007, s. 9.

wspólnot kulturowych – poruszał, zanim jeszcze stała się ona zagadnieniem badawczym tak istotnym jak obecnie. Po upadku reżimu komunistycznego i po uzyskaniu stopnia doktora habilitowanego w 1993 roku Tadeusz Paleczny zajął się problematyką dostosowania się jednostki do dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości kulturowej. W tym niezwykle płodnym okresie ostatniej dekady XX wieku opublikował cztery monografie (nie licząc dysertacji i innych tekstów), w których podjął przede wszystkim problematykę kontestacji, sekt i subkultur. Wreszcie w kontekście intensyfikujących się procesów globalizacyjnych od początku XXI wieku zajął się próbą opisania kluczowych wymiarów wielokulturowości i relacji międzykulturowych, nie tracąc z pola widzenia jednostki w tak dynamicznie zmieniającym się krajobrazie kulturowym. W tym sensie Tadeusz Paleczny zawsze dysponował tym, co Charles Wright Mills nazwał wyobraźnią socjologiczną, czyli umiejętnością włączenia perspektywy jednostki do analizy wielkich procesów strukturalnych. To nie jest przypadek, że w wielu swoich pracach Profesor konsekwentnie powraca do idei Floriana Znanieckiego postulującego prowadzenie badań z wykorzystaniem współczynnika humanistycznego, który pozwala uchwycić rzeczywistość kulturową z uwzględnieniem perspektywy zwykłych ludzi. Takie badania musiały mieć siłą rzeczy charakter jakościowy i prowadzić nie tyle do odkrycia ogólnych praw rządzących rzeczywistością, ile do porządkującego, ale ostatecznie subiektywnego opisu zmieniającego się świata. Nawet jeżeli czasami rzeczywistość wymykała się mającym ją uporządkować typologiom, a rygory naukowości w duchu postmodernistycznym oscylowały ku luźnej refleksji, to prace Tadeusza Palecznego – zgodnie z jego wolą wyrażoną w przywołanym cytacie – dostarczały inspiracji do poszukiwania prawdy i wypracowywania własnych koncepcji.

Nowy etap na ścieżce akademickiej Tadeusza Palecznego rozpoczyna się wraz z powołaniem w 2001 roku Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego, z którym jest związany już od ponad ćwierćwiecza. Mając doświadczenie zastępcy dyrektora Instytutu Polonijnego, współtworzył on od samego początku nowy wydział, pełniąc funkcję kierownika Zakładu Wielokulturowości oraz zastępcy dyrektora nowo utworzonego Instytutu Studiów Regionalnych, a następnie dyrektora tej jednostki, przemianowanej później na Instytut Studiów Międzykulturowych. W późniejszych latach pełnił również funkcję kierownika Katedry Teorii i Badań Relacji Międzykulturowych oraz Wydziałowych Studiów Doktoranckich. Jednocześnie Tadeusz Paleczny pozostawał przez całe lata niezwykle aktywnym dydaktykiem. Ale potrafił również znaleźć czas na przedsięwzięcia pozaakademickie: opublikował serię powieści

sensacyjnych (by je wypożyczyć, trzeba było ustawić się w Bibliotece Jagiellońskiej w kolejce tak długiej, że mogliby mu jej pozazdrościć klasycy teorii społecznych!), stworzył obszerną kolekcję inspirowanych sztuką ludową kamiennych asamblaży czy wreszcie zaangażował się w działalność kulturalną Bractwa Zbójckiego spod Babiej Góry, skąd pochodzi.

My wszyscy – autorzy tekstów opublikowanych w niniejszym tomie – mieliśmy okazję spotkać się z Tadeuszem Palecznym jako wykładowcą, promotorem, recenzentem, przełożonym czy po prostu kolegą z pracy. Ten tom jest formą podziękowania za okazaną życzliwość oraz wszelkie inspiracje. Chcemy nim uczcić jubileusz Pana Profesora. Aby to symbolicznie wyrazić, postanowiliśmy przygotować zbiór tekstów, który nawiązuje do najważniejszego tematu interesującego prof. Tadeusza Palecznego, o którym już była mowa – uchwycenia choćby części prawdy o człowieku zanurzonego w nieustannie zmieniającej się, pełnej sprzeczności i niejednoznacznej kulturze dzisiejszego świata – a jednocześnie obrazuje jego drogę od socjologii (i) kultury do relacji międzykulturowych. W pewnym momencie zdaliśmy sobie sprawę, że opowiadając o losach ludzi w zmieniającym się świecie, Profesor zwykł co jakiś czas używać słowa „peregrynacje”. Peregrynacje to nie zwykłe podróże czy wyłącznie przemieszczanie się z miejsca na miejsce. Pojęcie to znaczy dużo więcej i – nawet użyte poza kontekstem religijnym (jako uroczyste przenoszenie relikwii czy obiektów religijnych) – konotuje niebanalność działań jednostek osadzonych w uniwersum symbolicznym i jednocześnie wciąż pozwala patrzeć na aktorów społecznych jako na swoistych pielgrzymów, którzy pozostając cały czas w ruchu, są też świadomymi podmiotami mającymi swoje cele i wyobrażenia o drodze. Peregrynować to coś więcej niż spacerować – bliżej temu pojęciu do zagubionych we współczesnym świecie postaci z *Biegunów* Olgi Tokarczuk niż do *flâneura* z pism Waltera Benjamina. W tym sensie pozwala ono lepiej uchwycić zależność jednostki od społeczeństwa – kroczyć musi wprawdzie sama, ale przemieszcza się cała wspólnota – a także doniosłe choćby na symbolicznym poziomie konsekwencje jej działań. Z tych powodów tytułowe peregrynacje uczyniliśmy słowem-kluczem nie tylko pozwalającym odczytać twórczość akademicką Tadeusza Palecznego, ale też określającym ramy dociekań zebranych w tym tomie.

Każdy z tekstów jest siłą rzeczy odmienny, ale każdy na swój sposób wpisuje się w wątek pełnej symbolicznych znaczeń wędrówki. Do pierwszej grupy artykułów należą eksploracje koncepcyjne, w których przywołane i poddane refleksji zostały idee znaczące dla Profesora, który ostatecznie jako socjolog ma skłonność do teoretyzowania. Drugą część tomu wypełniają rozdziały mające na

celu badawcze przybliżenie powracającej w pracach Tadeusza Palecznego problematyki różnorodności kulturowej i rozmaitych grup kulturowych, zwłaszcza mniejszościowych. W części trzeciej ten wątek jest w znacznym stopniu kontynuowany, tyle tylko że tu ogniskowa koncentruje się na tekstach kultury jako nośnikach wyobrażeń o wspólnotach kulturowych, a także na ekspresji grup mniejszościowych. Wspólnym mianownikiem rozdziałów znajdujących się w czwartej części są konkretne miejsca, do których można się udać, aby doświadczyć wielokulturowości. Wreszcie w piątej części znalazły się rozdziały dotyczące różnych – często nowych – zjawisk mających wymiar kulturowy. Wpływają one współcześnie na życie jednostek i już z tego względu są interesujące nie tylko dla socjologa kultury, nawet jeżeli dotychczas nie znajdowały się w centrum badań i stanowiły swoistą *terra incognita*.

Należy jeszcze zaznaczyć, że przygotowując tom, mieliśmy wrażenie, iż w przypadku Profesora Palecznego istotne znaczenie ma także jego wzmiankowana już powyżej twórczość pozaakademicka. Jednakże również w jego pracach naukowych odnaleźć można przynajmniej w niektórych miejscach właściwe postmodernistycznej wizji nauki równoważne traktowanie odmiennych, nie tylko naukowych, form poznania, otwartość na gatunkowe rozmycie tekstów akademickich i przykładanie wagi do refleksyjności, dygresyjności i potoczności, a nie tylko do rygorów wyvodu naukowego. Biorąc to pod uwagę, zdecydowaliśmy, aby w tomie współbrzmiały teksty *stricte* naukowe i bardziej osobiste eseje, reportaże czy wątki wspomnieniowe, a nawet fragment fikcji literackiej. Wierzymy, że przybierający formę tak różnorodnej mozaiki wielogłos nie tylko mówi coś ważnego o świecie, w którym przyszło nam peregrynować, ale też jest szczerym podziękowaniem za dotychczasową współpracę i jednocześnie najlepszym dowodem na to, że twórczość Tadeusza Palecznego jest inspirująca.

Składając podziękowania, pozostaje nam tylko życzyć, aby Profesor Tadeusz Paleczny wciąż znajdował nowe źródła inspiracji! Panie Profesorze, *plurimos annos!*

Magdalena Banaszkiewicz, Monika Banaś,
Franciszek Czech, Anna Duda, Karolina Golemo

Dążenie do uchwycenia choćby drobnej cząstki prawdy o ludziach zanurzonych w nieustannie zmieniającej się, pełnej sprzeczności i niejednoznacznej kulturze współczesnego świata można uznać za motyw przewodni intelektualnych przedsięwzięć Profesora Tadeusza Palecznego. Nieprzypadkowo w wielu swoich pracach konsekwentnie powraca On do spuścizny Floriana Znanieckiego postulującego, by prowadząc badania, korzystać ze współczynnika humanistycznego, który pozwala uchwycić rzeczywistość kulturową z perspektywy zwykłych ludzi.

Tytułowe peregrynacje nie są tylko przemieszczaniem się z miejsca na miejsce. Pojęcie to ma znacznie głębszy sens i – nawet użyte poza kontekstem religijnym, gdzie odnosi się do uroczystego przenoszenia relikwii czy obiektów religijnych – konotuje doniosłość przemieszczania się jednostek, także między kulturami i wzorami myślenia. Pozwala postrzegać aktorów społecznych jako swoistych pielgrzymów, którzy, świadomi swoich celów, kroczą samodzielnie, lecz zarazem stanowią część całych przepełnionych symbolami dynamicznych wspólnot i przekraczają ich granice.

Z tych względów peregrynacje uczyniliśmy słowem-kluczem, wyznaczającym ramy dociekań zebranych w tomie, będącym formą wyrażenia wdzięczności Profesorowi Tadeuszowi Palecznemu za okazaną życzliwość oraz wszelkie inspiracje.

WYDAWNICTWO
KSIĘGARNIA
AKADEMICKA

<https://akademicka.pl>

ISBN 978-83-8368-299-0

9 788383 682990